

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta

Ústav archeológie a muzeológie

Obor: Geológia pre kombináciu s archeológiou

Doklady spracovania farebných kovov v dobe rímskej v
strednej Európe (Pasohlávky)

Referát

Ondrej Bobula

(Brno 2016)

Neželezná metalurgia hrala v živote Germánov veľkú rolu, i keď časť výrobkov tohto druhu bola dovážaná (Droberjar 2002, 139). Napriek tomu, že po celej strednej Európe sa nadchádza veľké množstvo nálezov spôn, s priamymi dokladmi o ich výrobe sa stretávame naozaj iba veľmi málo. Na výrobu spôn, tak ako aj šperkov, sa používali špecifické suroviny. V prípade výroby bronzových šperkov sa používali prevažne poškodené bronzové nádoby, kým na výrobu zlatých a strieborných predmetov sa používali prevažne mince. Ešte v roku 1978 Ivan Peškar hovoril o absencii kovolejárskych a šperkárskych dielní (Bazovský 2009, 433).

To sa zmenilo až v roku 1982, keď boli preskúmané objekty Vladimírom Turčanom pri Stupave. Vtedy sa podarilo zistiť, že jeden z objektov je germánsky výrobný objekt na tavenie zlata, striebra a tak isto aj bronzu. Objekt bol na základe nálezov datovaný do prvej polovice 2. storočia (BAZOVSKÝ 2009). Ďalší výrobný objekt bol objavený v Cífer-Páci v roku 1993 a vykopal ho I. Cheben a M. Ruttkay. Najzaujímavejším sa črtal dom označený číslom 6. Jeho väčšia časť ale bola zničená ryhou pri výstavbe ropovodu. Objavené tam boli fragmenty šupinového panciera, zlomky náprsných platní panciera, bronzové súčasti vojenského opasku, kolienkovitá spona a ďalšie artefakty. Na základe objavených zlomkov dna keramiky typu terra sigillata, ktorá bola datovaná do 2. polovice 2. storočia. Pre našu tému sú ale dôležité olovené platničky, čiže podložky na tepanie, ktoré boli rovnako objavené v dome s číslom 6 (Cheben-Ruttkay 1995, 68). Podobná situácia bola aj na lokalite v Olomouci, ktorá bola prekopaná M. Kalabkom. V chate s číslom 3476 bola objavená kolekcia desiatok rôznych železných predmetov, ako aj rôznych kostných predmetov. Ďalej tam bolo objavené kovotepecké kladivo, nákovka, zlomok nožníc, nôž, opaskové nákončie, pracka, spona, bronzový nit zo štítu a aj plechové kovanie zo skrinky.

Ďalšia dielňa bola objavená v Zohore v roku 1995, kde boli nájdené zlomky nedokončených bronzových provinciálnych predmetov (Bazovský 2009, 433). J. Jílek (2007, 176) spomína v článku Nové nálezy z Doby rímskej z Prosimeřic lokalitu Drösing, v ktorej sa našla kovová forma na odlievanie medzičlánkov reťaze z oťaží .

Prelomový objav bol uskutočnený na lokalite Pasohlávky. Objavená bola germánska dielňa s nálezmi hlinených odlievacích foriem. Podľa odtlačkov na konci lúčka patrila väčšina vyrobených spôn ku takzvaným sponám „sarmatskej varianty" s hornou tetinou. Veľmi pozoruhodné sú aj ďalšie hlinené formy z objektov slúžiace na výrobu bronzových nákončí. Datovanie bolo uskutočnené na základe hlinených foriem na odlievanie spôn s vysokým zachycovačom. Zaujímavé sú nálezy aj z lokality Tiszaföldvári, kde boli objavené a doložené podobné odlievacie technológie. To nám dokazuje transfer technológii, tak ako aj napodobňovanie výrobkov (Tejral 2009, 164). Dielňa sa nachádza v priestore germánskeho sídliska, neďaleko pochodového tábora Mušov (Tejral 2011, 53). Jedná sa o mierne

zahĺbený objekt s rozmermi 2,8m x 2,3m. V objekte sa nachádzali dva nosné koly. V strede bola odokrytá prepálená plocha. Severná strana pracovne bola obložená fragmentmi tehál s koľkom X legie. Ďalej boli objavené fragmenty strusky, mazanice a iný materiál, ktorý bol datovaný do 2-3 st. n. l. Použité tehly boli kedysi použité pravdepodobne na výrobu kúpeľov pri Mušove. Z toho vyplýva, že boli rozobrané až potom, čo bol tábor opustený, teda okolo roku 180 n. l. Podľa nálezov odlievacích foriem sme schopní posúdiť, že tu boli vytvárané dva druhy artefaktov, a to bronzové spony a nákončia opaskov alebo remene iného účelu. Významný moment, ktorý nám môže ďalej objasniť fenomén o nezvyklej výrobe v Pasohlávkach, je otvorenie výmenných a obchodných kontaktov, ktoré po roku 180 n. l. nastali (Tejral 2009, 164).

Forma sa vyrábala takým spôsobom, že do hlinenej formy bol veľmi ľahko odtlačený artefakt a následne sa namazala aj jeho druhá strana. Po uschnutí sa artefakt vybral a následne sa jeho strany spojili. Šev oboch foriem bol vymazaný a ako posledný sa vyrezal otvor na nalievanie tekutého kovu (Bazovský 2009, 435).

Predpoklad pre vznik dielne bolo získavanie surovín z vojenských i civilných oporných bodov v barbariku. Pasohlávky sa nachádzajú pri rímskej základne pri Mušove. Dielne v Stupave a v Zohori sa nachádzajú v blízkosti rímskej stanice v Stupave. Objekty objavené v Cifer-Páci a v Olomouci ležia v blízkosti pochodových táborov, ale lokalita Pasohlávky je jediným priamym dôkazom výroby spôn v naddunajskom barbariku. Avšak v Nitre, presnejšie v lokalite Mikov dvor, poznáme dva polotovary. Zo Zohora poznáme chybný odliatok a zo Zlechova polotovar neskoro-rímskej spony. Početné zoskupenie polotovarov poznáme aj v Devínskej novej Vsi. Istý polotovar bol objavený aj vo Zvočíne. Na objavenom polotovare, konkrétne na nôžke od spony, sú zachytené zvyšky po odlievaní v dvojdielnej forme. Táto spona vykazuje nedokonalú techniku odlievania (Bazovský 2009, 435).

Na záver možno konštatovať, že germánske dielne neboli úzko špecializované na nejaký druh výrobku a ich existencia závisela na výskyte materiálu a zdrojov. Surovinou pre výrobu predmetov z farebných a ušľachtilých kovov boli takmer výlučne poškodené rímsko-provinčné výrobky. Ukazuje to aj výskyt dielní, ktoré sme si spomínali (Bazovský 2009, 436). Rovnako je však potrebné počítať s tým, že dielne, ktoré boli nájdené v blízkosti pochodových táborov, nemusia mať priamy súvis, ako napríklad v prípade Pasohlávok. Po pochodovom tábore, ktorý mohol byť postavený len pár dní, nemusel zostať nijaký materiál na výrobu artefaktov.

Kľúčové slová: Pasohlávky, odliatok, šperky, kov, striebro, zlato, bronz, metalurgia, spony, dielne,

Key words: Pasohlávky, mold, jewellery, metal, gold, silver, bronze, metallurgy, fibula, workshops

Resumé:

Moja

seminárna práca obsahuje základné informácie o využívaní neželeznej metalurgii v Strednej Európe v dobe Rímskej. Tak isto popisuje aj rôzne nálezy, ktoré zmenili pohľad na túto problematiku. Najdôležitejším objav bol učinení na lokalite Pasohlávky, ktorý je rozpísaný a rozobraný v práci. Taktiež, bol popísaný spôsob výroby rôznych odlievacích foriem i kovov, ktoré boli používané na výrobu šperkov.

Abstrakt:

My work contains the basic information about nonferrous metallurgy dated back to the Roman Period in Central Europe. This report also describes various excavated artefacts which have changed our point of view of this problem. The most important discovery has been made in the site Pasohlávky, all described and elaborated in the paper. Furthermore it contains a description of metal production technology in Barbaricum and basic operations with casting mould used in the production of jewellery in the Roman period.

Literatúra:

Bazovský, I. 2009: Doklady výroby spôn v naddunajskom Barbariku. In: Droberjar, E. – Karwowski, M. (eds.): Archeologia barbarzyńców 2008. Rzeszów 2009, 433-438.

Droberjar, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Nakladatelství Libri, Praha, 139-140.

Cheben, I. – Ruttkay, M. 1995: Záchranne výskumy v Cíferi – Páci a v Čataji, Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku 1993, 67-69.

Jílek, J. 2007: Nové nálezy z doby římske z Prosiměříc. (okr. Znojmo), Jižní Morava 43 (46), 169-182.

Kalábek, M. 2006: Germánské osídlení Olomouce. In: Droberjar, E. – Lutovský, M. (eds.); Archeologie Barbarů 2005. Praha, 431-450.

Tejral, J. 2006: Die germanische Giessereiwerkstatt in Pasohlávky (Bez. Břeclav). Ein Beitrag zur Frage der Fernhandels- und Kulturbeziehung nach den Markomannenkriege, PA XCVII, 133-170.

Tejral, J. 2011: Die nachträglichen germanischen Siedlungsaktivitäten am Burgstall bei Mušov. Versuch einer Interpretation, Přehled výzkumů 52(2), 2011. Brno, 39-73.